

به نام خداوند جان و خرد

نماد و نشانه‌شناسی فرهنگی

مؤلفان

دکتر نادیا حاجی‌پور

دکتر آناهیتا پرنوری

تهران : ساکو

سرشناسه	حاجی پور، نادیا، ۱۳۴۸ -
عنوان و نام پدیدآور	نماد و نشانه‌شناسی فرهنگی / مولفان نادیا حاجی پور، آناهیتا پرتوی.
مشخصات نشر	تهران، ساگو ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۱۴۲ ص: مصور، جدول.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۷۹-۰۲۲-۲
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص. [۱۴۱] - ۱۴۲.
موضوع	نشانه‌شناسی
موضوع	علائم و نمادها
موضوع	فرهنگ - الگوهای نشانه‌شناسی
شماره افزوده	پرتوی، آناهیتا، ۱۳۵۱ -
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۷ ا ۸ ح ۲ / P۹۹
رده‌بندی دیویی	۳۰۲/۲
شماره کتابت سی مله	۵۰۸۱۷۹۵

انتشارات ساگو

www.nashres.com

نام کتاب	: نماد و نشانه‌شناسی فرهنگی
مؤلفان	: نادیا حاجی پور، آناهیتا پرتوی
ناشر	: ساگو
چاپخانه	: عطا
سال نشر	: ۱۳۹۷
نوبت چاپ	: اول
شمارگان	: ۵۰۰
قیمت	: ۱۲۰۰۰ تومان

ISBN: 978-600-479-022-2

شابک ۹۷۸-۶۰۰-۴۷۹-۰۲۲-۲

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به انتشارات ساگو است.

دفتر مرکزی: انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، خیابان فخر رازی،

خیابان امید نظری شرقی، پلاک ۶۱، واحد A21

روابط عمومی: ۶۶۴۶۷۰۴۳

مرکز فروش: ۶۶۵۷۲۶۹۲ - ۶۶۴۹۴۵۲۴

دفتر مرکزی: ۶۶۹۵۶۰۴۸ - ۶۶۹۵۶۰۵۵

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار.....	۶

فصل ۱: تعاریف و کلیات درباره فرهنگ و مفهوم فرهنگ در نشانه‌شناسی

مقدمه.....	۱۰
تعریف فرهنگ.....	۱۱
واژه فرهنگ در فارسی.....	۱۱
واژه فرهنگ در باهنامه.....	۱۲
واژه فرهنگ در انگلیسی.....	۱۳
تعاریف دیگری از فرهنگ.....	۱۴
اجزای فرهنگ.....	۱۵
چگونگی آغاز فرهنگ.....	۱۵
رابطه دین و فرهنگ.....	۱۷
خلاصه فصل اول.....	۱۹
خودآزمایی فصل اول.....	۲۱

فصل ۲: نشانه‌شناسی فرهنگی

مبانی نشانه‌شناسی.....	۲۴
فرهنگ و نشانه‌شناسی فرهنگی.....	۲۶
خلاصه فصل دوم.....	۳۰
خودآزمایی فصل دوم.....	۳۲

فصل ۳: کلیات و تعاریف درباره نمادها و نشانه‌ها

سمبل‌ها و نمادها.....	۳۴
تعریف سمبل.....	۳۴
نماد.....	۳۵
نشانه.....	۴۱
تفاوت سمبل / نماد با نشانه / علامت.....	۴۵
رمز.....	۴۶
خلاصه فصل سوم.....	۴۸
خودآزمایی فصل سوم.....	۵۱

فصل ۴: انواع نشانه و نماد

۵۴	طبقه‌بندی نشانه‌ها
۵۴	نشانه/ نمادهای طبیعی
۵۵	نشانه های قراردادی
۵۶	نشانه‌های نوشتاری
۵۷	نمادهای صوتی
۵۷	نمادهای دیداری
۵۹	نمادهای حسی
۵۹	نمادهای دینی و اساطیری
۵۹	کاربرد نماد در دنیای امروز
۵۹	مقدمه
۶۰	لوگو
۶۲	آرم
۶۳	انواع آرم
۶۶	خلاصه فصل چهارم
۶۹	خودآزمایی فصل چهارم

فصل ۵: برخی نمادهای دینی، ملی و جهانی

۷۲	نمادهای دینی
۷۲	اسلام (ماه و ستاره)
۷۶	مسیحیت (صلیب)
۷۹	یهودیت (ستاره داوود)
۸۰	زرتشتی
۸۵	بودیسم (چرخ دارما)
۸۷	هندوئیسم
۸۹	نمادهای ملی
۸۹	تاریخچه پرچم
۹۲	رنگ پرچم (روانشناسی برخی رنگ‌های به کار رفته در پرچم کشورهای جهان)
۹۴	بررسی و معرفی پرچم ایران
۹۷	تاریخچه مختصری از سیر تاریخی احتمالی پرچم، در ایران
۱۰۳	سرود ملی
۱۰۶	نمادهای جهانی

گیاهان.....	۱۰۶
زبان گیاهان.....	۱۰۹
گل ها.....	۱۱۳
جانوران.....	۱۱۵
حشرات و سایر جانوران.....	۱۱۶
رویان.....	۱۱۹
نعل اسب.....	۱۲۴
تاس.....	۱۲۴
چشم جادویی.....	۱۲۴
نشانه های راهنمایی.....	۱۲۵
چراغ راهنما.....	۱۲۵
عملکرد و طبقه بندی علامت رانندگی.....	۱۲۷
خلاصه فصل پنجم.....	۱۳۱
خودآزمایی فصل پنجم.....	۱۴۰
کتابنامه.....	۱۴۱

پیشگفتار

علم نشانه‌شناسی به مطالعه نشانه‌ها و نمادهای اجتماعی و فرهنگی می‌پردازد. نشانه‌ها به عنوان امری عینی و ملموس جایگزین امری معنایی و غیر ملموس می‌شوند. موضوع مطالعه در علم نشانه‌شناسی آن نشانه‌هایی است که برای انسان معنادار باشد. هدف در علم نشانه‌شناسی، شناخت و تحلیل نشانه‌ها و نمادها است. در واقع هدف نشانه‌شناسی، مطالعه نظام‌های نشانه‌ای مانند زبان‌ها، رموزها، نمادها، نشانه‌های علامتی و مواردی از این دست است.

منظور از نظام‌های نشانه‌شناختی و سمبلیک این است که یک امر مادی به امر ذهنی تبدیل می‌شود، مانند یک فکر و برعکس چطور یک امر ذهنی به امر واقعی و مادی بدل می‌شود. به عبارت دیگر تبدیل ذهنی به عینیت و برعکس. یک چیز واقعی از طریق دیدن، شنیدن، بوییدن و لمس کردن به چیز ذهنی تبدیل می‌شود. این چیز ذهنی فرایند اصلی آن بازنمایی است که در نشانه‌شناسی بررسی می‌شود.

هدف از نشانه‌شناسی را می‌توان در دو تریه خاصه کرد: نخست، برای اینکه معانی زبان‌ها در نشانه‌ها و نمادها درک شود؛ دوم اینکه فهمیده شود که از طریق سیستم نشانه‌شناسی، چگونه یک امر ذهنی و به امر عینی تبدیل می‌شود و بالعکس، چگونه پدیده عینی و مادی به پدیده ذهنی مثلاً مذهبی تبدیل می‌شود.

درباره نشانه‌شناسی فرهنگی باید گفت، هر جامعه بر اساس فرهنگی که بر گرفته از زبان، گویش، آداب و رسوم، سبک زندگی و اقلیم آن جامعه است، نمودهایی را بروز می‌دهند که گاه به صورت نظام‌های نشانه‌ای در نثر، شعر، داستان، مثل، سینما، نقاشی و ... است. و نشان‌دهنده فکر و ایدئولوژی آن جامعه است. همه اینها به طور کلی و عام نشانه آن جامعه نامیده می‌شود و به صورت خاص فرهنگ آن جامعه در نظر گرفته می‌شود. در نشانه‌شناسی فرهنگی، «بازسازی رمزگان فرهنگی به معنای تبیین همه پدیده‌های یک فرهنگ مورد نظر نیست، بلکه ما را قادر می‌کند به این سؤال پاسخ دهیم که چرا این فرهنگ این پدیده‌ها را آفریده است». شناخت رمزگانی که در فرهنگ وجود دارد بسیار پیچیده‌تر از رمزگان زبانی است و عوامل بسیاری در شناخت آن مؤثر است.

در این کتاب سعی شده است با هدف بیان نشانه‌شناسی فرهنگی، مباحثی چون فرهنگ، تعاریف و پیدایش آن بیان شود. همین طور، تعاریف سمبل، نماد، نشانه، رمز و ... بیان و توضیح داده شود. پس از تعاریف آنها، انواع نماد و نشانه‌های تصویری، نوشتاری، دیداری، دینی، ملی و ... بیان شود و در آخر نیز انواع نمادهای دینی، ملی و جهانی با ذکر مثال توضیح داده شود. در تدوین و نگارش چند نکته اساسی و مهم مطرح بوده است؛ نخست اینکه مخاطبان اصلی این کتاب دانشجویانی هستند که این کتاب مرجع تحصیلی‌شان است. بنابراین مطالب تا حدودی فهرست‌وار و به اختصار ارائه شده و کوشش بر آن بوده تا با ارجاعات دقیق، امکان پیگیری و مطالعات تکمیلی، برای آنان فراهم گردد. دیگر آنکه، نمادهایی که در کتاب به آنها پرداخته شده مربوط به تمام جهان است و تنها در برخی موارد مانند پرچم و سرود، تأکید بیشتری بر روی ایران شده است.

بی‌شک بدون یاری و سعی دوستان، تهیه این کتاب ممکن نبود. در ابتدا بر خود لازم می‌دانیم که از حمایت و مساعدت جناب آقای غلامی، ریاست محترم انتشارات ساکو، تشکر و قدردانی نماییم. همچنین از مسئولین محترم دفتر انتشارات، خانم‌ها توماج‌نیا و قدردان که با سعه صدر و مهربانی ما را همراهی کردند، افزون بر این از سرکار خانم شاه‌محمدی که همواره یاریگر روحی و معنوی ما هستند، سپاسگزاریم.

نادر حاجی‌پور و آناهیتا پرتوی

زمستان ۱۳۹۶